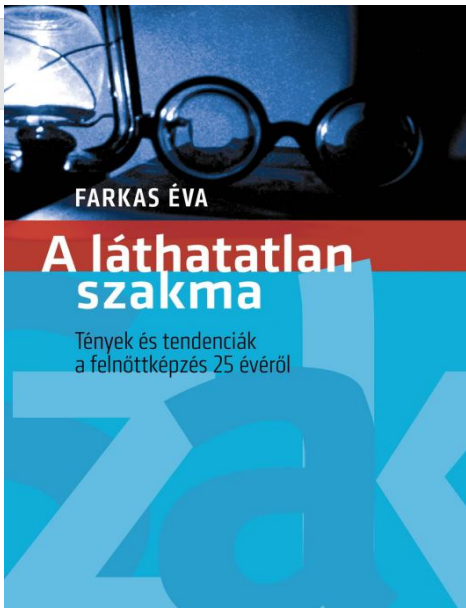

Láthatatlan szakma?

Hegyi-Halmos Nóra*

Farkas Éva (2013): A láthatatlan szakma – Tények és tendenciák a felnőttképzés 25 évéről. TypiART Médiaműhely, Pécs.

Farkas Éva kötetét bátran nevezhetjük hiánypótló alkotásnak a felnőttképzéssel foglalkozó szakkönyvek között. Munkájában a hazai felnőttképzési rendszer elmúlt 25 évének történetét dolgozza fel, megvilágítva annak politikai, gazdasági és társadalmi aspektusait is. A releváns szakirodalom áttekintése és elemzése mellett két, 2011 és 2013 között megvalósult kutatás eredményein keresztül vizsgálja a felnőttképzési intézmények valós működési gyakorlatát, valamint a felnőttképzési szakemberek helyzetét, szerepeit, a szakemberképzés lehetőségeit.

A kötet első két fejezete időrendben tagolva dolgozza fel a rendszerváltástól napjainkig a felnőttképzés hazai fejlődéstörténetét, statisztikai adatokra és a témában született szakirodalomra támaszkod-

va. Két szakaszra bontja a szerző ezt az időszakot, választóvonalnak a 2001-ben megszületett felnőttképzési törvényt tekinti. Mindkét fejezetben hasonló szempontok szerint dolgozza fel az adott időszakban a felnőttképzésre ható, azt alakító politikai, gazdasági és társadalmi változásokat. Kiemelten foglalkozik a rendszerváltás után, a piacgazdaságra való áttérés miatt bekövetkezett tulajdonviszonyok változásával, a gazdaság szerkezetének és a szakmasztruktúrájának átalakulásával, melyek együttesen hatottak a magyar munkaerőpiacra. A foglalkoztatottak számának csökkenése, a tömegesen megjelenő munkanélküliség a '90-es évek elején kihívások elé állította a kormányzatot. A nehéz helyzetet tovább tetézték az ország demográfiai jellemzői, a csökkenő népesség, az elöregedő társadalom. Farkas Éva munkájában világosan és mindenki számára érthetően világít rá a fenti problémák összefüggéseire, ok-okozati viszonyaira, adatokkal és statisztikákkal támasztja alá megállapításait. A témához kapcsolódó fogalmakat röviden, lényegre törően definiálja.

A szerző áttekinti a gazdasági rendszerváltás következtében megjelenő új elvárásokra felelő oktatási változásokat is, fókuszálva az oktatást érintő új jogszabályokra, valamint a szerkezeti átalakulásra. Megszűnt az oktatásban az állam monopóliuma, 1993-ban megszülettek az oktatás világára vonatkozó törvények (közoktatási törvény, szakképzési törvény, felsőoktatási törvény), megjelent az állam által elismert szakképesítések jegyzéke, az Országos Képzési Jegyzék (OKJ), melynek többszöri módosításával igyekeztek megfelelni a gazdasági változásoknak, új igényeknek. A szakképzés átalakítása, megújítása napjainkban is folyamatos feladat. A foglalkoztatás és a munkaerőpiac helyzetéből adódó kihívások jelentős változásokat eredményeztek a szakképzésben, valamint létrejöttek a munkanélküliek helyzetét segítő és kezelő intézmények, a regionális munkaerő-fejlesztő és képző központok. A munkavállalói és munkaadói igények kielégítésére az iskolarendszeren kívüli képzések szerepe felértékelődött, megjelentek a piacon a profitorientált felnőttképzési intézmények, melyek elsősorban munkaerő-piaci képzéseket kínáltak. Jogi szabályozásuk ekkor még nem jelent meg külön törvényben, de számos jogszabály tartalmazott az iskolarendszeren kívüli képzésekre vonatkozó rendelkezéseket. Farkas Éva külön

* ELTE PPK, Andragógia és Művelődéstudomány Tanszék, tanársegéd. hegyi.halmos@ppk.elte.hu

kiemeli az Európai Unióhoz való csatlakozásunkat előkészítő időszak hatásait a készülő felnőttképzési törvényre az uniós oktatáspolitikát meghatározó alapvető dokumentumok (Fehér könyv, Delors-jelentés, Memorandum az egész életen át tartó tanulásról) bemutatásával. 1998-ban érkezett el az idő arra, hogy a kormányzat a felnőttképzési törvény előkészítését célul tűzze ki.

Farkas Éva könyvében a felnőttképzés aranykorának nevezi a felnőttképzési törvény megszületésétől 2012-ig terjedő időszakot, hiszen a törvény végre szabályozott kereteket biztosított a felnőttképzési tevékenységhez, valamint sokat jelentett a szektor minőségbiztosítása érdekében. Az aranykor időszakának bemutatását is a gazdasági folyamatok változásának átgondolásával kezdi, hiszen az újabb munkaerő-piaci trendeknek köszönhetően egyre fontosabbá váltak az iskolás kor utáni oktatási és képzési lehetőségek. A foglalkoztatás szerkezetének változásait a szerző KSH adatokkal, táblázatokkal, számszerűsítve mutatja be. Rávilágít a képzési kibocsátás és a munkaerő-piaci igények közötti ellentmondásokra, az atipikus foglalkoztatási formák hiányára, valamint arra, hogy az iskolai végzettség és a munkaerő-piaci aktivitás szorosan összefügg. Az alacsony végzettségű „nem tanuló”, és „nem dolgozó” fiatalok aránya magas, akiknek helyzetén elsősorban a felnőttképzés hivatott segíteni. A demográfiai jellemzők áttekintésekor láthatjuk, hogy tovább folytatódik a népesség fogyása, ugyanakkor az átlagos iskolázottsági szint növekszik. A köz- és felsőoktatásban, valamint a szakképzésben bekövetkező változások a 2000-es években ismét átalakítják az oktatási szektort. A közoktatásban a legnagyobb változás a két-szintű érettségi bevezetése, a felsőoktatás áttért a Bologna-rendszerre, míg a szakképzésben az OKJ radikális átalakítása, és maga a képzési szerkezet megváltoztatása hoz tartalmi, módszertani újítást. A könyv részletesen foglalkozik a szakképzés átalakításában kulcsszerepet játszó két program, a HEFOP 3.2.1. „A szakképzés tartalmi, módszertani és szerkezeti megújítása” és a TÁMOP 2.2.1. „A képzés minőségének és tartalmának fejlesztése” című projekt eredményeivel, melyek közül kiemelném a Térségi Integrált Szakképző Központok (TISZK) létrehozását, valamint azt a szemléletváltást, amelynek következtében kialakulhatott egy kompetencia alapú, modulrendszerű szakképzési struktúra.

Farkas Éva részletesen bemutatja a törvény előkészítésének menetét, sorra veszi az okokat, melyek megszületését indukálták, melyek hatással voltak a törvényalkotókra. A törvény új fogalmak definiálásával hozzájárult az egységes fogalomhasználathoz. Meghatározta a felnőttképzési tevékenység működésének szakmai hátterét, dokumentációs rendszerét, támogatási és finanszírozási viszonyait. Ugyanakkor szabályozta a minőségbiztosítást is, bevezette az intézmény- és a programakkreditációt, életre hívta a Felnőttképzési Akkreditációs Testületet (FAT). Az akkreditáció kérdésével a szerző külön fejezetben is foglalkozik, bemutatja a két féle akkreditáció követelmény- és eljárásrendjét.

Farkas Éva is felhívja a figyelmet arra, hogy a felnőttképzés működésének legfontosabb szabályozó eszköze a finanszírozási rendszer, amelyek között az állam, a munkaadó, az egyén mellett megjelenik az Európai Unió is. A szerző kiemeli a szakképzési hozzájárulással kapcsolatos változásokat. Élénken bírálja azt a lépést, amely 2012. január 1-jétől nem ad lehetőséget arra, hogy a cégek, szervezetek a szakképzési hozzájárulást saját dolgozó képzésére használják fel. Ez a lépés nagyon nehéz helyzetbe hozhat sok felnőttképzési vállalkozást. A két korszak alapos bemutatása a 2000-es évek végére körvonalazódó, jól azonosítható problémák áttekintésével zárul. A felsorolt problémák közül kiemelendő a szakmaiság, a szakmai identitás kérdése. A szerző véleménye szerint az andragógia olyan speciális helyzetű szakma, amelyben előbb alakult ki a gyakorlat, mint hogy megszületett volna az elmélet és maga a tudomány. A gyakorlatban eddig felnőttképzési szakemberré válni csak spontán kiválasztódás útján lehetett – legyen az akár egy intézmény vezetője, oktatásszervezője, vagy oktatója. Pedig a szakma professzionalizálódása szempontjából elengedhetetlenül fontos a szakemberképzés. *Farkas Éva* saját kutatásaira hivatkozva a szakmai hozzáértés hiányának jeleként értékeli, hogy sok intézmény külső segítséget

kér, ha akkreditációs gondja van, vagy jogszabály értelmezési problémákba ütközik, de az a tény is árulkodó, hogy a FAT az akkreditációs kérelmek közel felénél ír elő hiánypótlást.

A könyv kiemelten foglalkozik a felnőttoktatói szerepekkel és kompetenciákkal, valamint a felnőttképzési szakemberek képzésével, az andragógusok identitásával. A szerző abból a vizsgálatok által is alátámasztott kijelentésből indul ki, miszerint az iskolarendszer és a képzés minősége hatványozottan függ a tanárok teljesítményétől, s ez a megállapítás a felnőttképzésre is értelmezhető. A könyv több olyan nemzetközi kutatásra hivatkozik, amely kiemeli a felnőttképzésben dolgozó szakemberek tanítási-tanulási folyamatban betöltött szerepét. A magyar jogszabályok jelenleg nem fogalmazzak meg egységes elvárásokat a felnőttoktatókkal szemben, a felnőttképzés gyakorlatában pedig rendszerint pedagógusokat alkalmaznak. Felnőttképzési szakembernek tekintik az oktatókon kívül az intézményvezetőket és az oktatásszervezőket is. A könyvben olvashatjuk oktatásszervezők és felnőttoktatók DACUM-módszerrel készített feladatprofilját.

Talán legizgalmasabb fejezet a felnőttoktatók képzésére, továbbképzésére kidolgozott javaslat, benne a gyakorló felnőttoktatók módszertani fejlesztését szolgáló tréningprogrammal. A képzés moduljait és tananyag-egységeit a könyv táblázatos formában adja közre. A szerző a javaslatok megfogalmazása előtt feltérképezi a magyar felnőttoktatás- és -képzés szakembereinek múltbéli és jelenlegi képzési rendszerét, keresi a nemzetközi jó gyakorlatokat. *Farkas Éva* könyvének erénye, hogy benne az elmélet és a gyakorlat tökéletes egyensúlya valósul meg. Az elméleti áttekintésben foglaltak gyakorlati megvalósulását két saját kutatásában vizsgálta, melyek elemzését külön fejezetekben olvashatjuk. Az első, hiánypótló vizsgálat célja az akkreditált felnőttképzési intézmények működési jellemzőinek feltérképezése volt. A kutatás eredményeképpen megszületett probléma térkép tartalmazza a kutatók – a szakpolitika és a rendszer hatékonyabb működésére – vonatkozó javaslatait. A kutatás során az NSZFI adatbázisának felhasználásával szólította meg a magyar felnőttképzési szervezeteket, strukturált, önkitöltős kérdőív felhasználásával. A megkeresett intézmények 20%-a szolgáltatott adatokat a működésre (résztevők, finanszírozás, dolgozók, tárgyi eszközök), a képzési kínálatra, a felnőttképzési szolgáltatásokra (előzetes tudás mérése, pályaválasztási tanácsadás, álláskeresési tanácsadás, jogi tanácsadás, mentorálás...), az esélyegyenlőség biztosítására (fizikai akadálymentesítés, díjkedvezmények, hátrányos helyzetűek, speciális tananyagok...), illetve a jogi szabályozásra vonatkozóan (elsősorban a minőségbiztosítás). A kutatás megállapításaiból adódó javaslatokon túlmenően a szerző – az új *2013. évi LXXVII. Tv. a felnőttképzésről* ismeretében – reflektál saját, egy évvel korábban megfogalmazott javaslataira. A második, eddig példa nélküli kutatás az andragógus identitást vizsgálja. A kutatás célja az andragógus szakma sokszínűségének, a szakmai identitás jellemzőinek bemutatása Delfi módszerrel. A szerző maga úgy véli, a sokszínűséget sikerült bizonyítani, azonban a közös szakmai identitás meglétét nem. A vizsgálat megszólaltatta a szakma nagy öregjeit, felsőoktatási szakembereket, gyakorló szakembereket és fiatal andragógusokat is, megtudakolva, többek között hogy az interjú alanyok szakmának tekintik-e a felnőttképzést, milyen kompetenciák szükségesek a sikeres andragógusi munkához, hogyan befolyásolja a politikai, gazdasági, társadalmi környezet az andragógia szakma alakulását, illetve mit ért az interjú alany szakmai identitáson, hogyan ítéli meg a szakma presztízsét. A kutatás eredményei alapján *Farkas Éva* összegzi az andragógus identitást befolyásoló folyamatokat és jelenségeket. Ezek közül kiemelendő a névhasználat anomáliája, a felnőttképzés társadalmi elismertségének és megbecsültségének hiánya, valamint az akadémiai támogatottságú kutatások számának alacsony volta.

Bízom benne, hogy a *Láthatatlan szakma* című könyv rövid bemutatásával sikerült felhívnom a figyelmet *Farkas Éva* hiánypótló munkájára. Ajánlom azoknak, akik érdeklődnek a felnőttképzés világa iránt, hiszen a könyv alapos és mindenki számára jól érthető összefoglalását adja az elmúlt 25 év történéseinek. Ajánlom azoknak, akik tanulják ezt a szép szakmát, s akik gyakorlati szakemberek, hiszen a kutatások eredményei és a

megfogalmazott javaslatok számukra is adhatnak új lendületet. Ajánlom továbbá a szakmapolitika döntéshozóinak, hiszen ez a könyv bebizonyítja, hogy a „tanulás teremti meg a lehetőséget a felnőttek számára ahhoz, hogy saját élethelyzetükön javítani tudjanak. A felnőttképzés pedig azt a segítő közeget jelenti, amely támogatást nyújt abban, hogy a felnőttek tanulása eredményesebb legyen” (20. old).